

ПРЕГЛЕД СИСТЕМА СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ УТИЦАЈА (СПУ) У ЗЕМЉАМА ЈУГОИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ

OVERVIEW OF STRATEGIC ENVIRONMENTAL ASSESSMENT (SEA) SYSTEMS IN SEE COUNTRIES

Резиме: Стратешка процена утицаја на животну средину (СПУ) представља значајан инструмент за оцену подобности планова и програма са аспекта утицаја на животну средину. Укључивање обавезе доношења СПУ у национално законодавство истовремено представља битан предуслов синхронизације са легислативом Европске Уније.

У тренутку када је примена СПУ у земљама Југоисточне Европе још увек у зачетку, рад ће покушати да пружи компаративни приказ система СПУ у овим земљама са законског, институционалног и процедуралног аспекта. Основни циљ је откривање потенцијалних сметњи и потешкоћа у имплементацији, уз размену искустава ради бољег прилагођавања или усавршавања постојећих система.

Кључне речи: *стратешка процена утицаја на животну средину (СПУ); законски, институционални и процедурални оквир; Југоисточна Европа*

Abstract: Strategic Environmental Assessment (SEA) represents a significant tool for environmental evaluation of plans and programs. Inclusion of mandatory SEA in national legislative represents at the same time important prerequisite for synchronisation with European legislative. In the moment, when SEA application in South East European (SEE) countries is still at the very beginning, this paper will try to show the comparative analysis of SEA systems in these countries from legal, institutional and procedural point of view. The main aim is to discover potential obstacles and barriers in implementation, together with exchange of experiences for future adjustments or development of existing systems.

Key words: *SEA; legal, institutional and procedural frameworks; South Eastern Europe*

УВОДНА РАЗМАТРАЊА о значају увођења СПУ у национално законодавство

Дуго времена присутна потреба за законски регулисаном анализом утицаја планова, политика и програма на животну средину почела је да се ублажава крајем 1960-их, када је у САД Национални закон о животnoj средини (National Environmental Policy Act - НЕРА) поставио основе стратешке процене на животну средину (СПУ). Овај закон

није правио разлику између планова, политика и програма (ППП) и пројеката, односно између стратешког и пројектног нивоа доношења одлука, већ се уопштено односио на акције (Fischer, 2002; Dalal-Clayton, Sadler, 2005). Појам *стратешка процена утицаја на животну средину* лансиран је 1989. у Великој Британији, при чему је сам концепт проистекао из пројектно-оријентисане процене утицаја на животну средину (ПУ). Принципи СПУ и ПУ били су исти (Fischer, 2002; према: Wood, 1997; Lee, Walsh, 1992; а за детаљнија разматрања о ПУ консултовати нпр. Morris, Therivel, 2001.).

Временом, опсег интерпретација СПУ је почео да се проширује и користи и за друге врсте процена које се разликују од оних заснованих на принципима пројектних ПУ. Често се користи дефиниција по којој СПУ представља формализован, систематски и свеобухватни процес који вреднује утицаје на животну средину ППП,

* мр Тамара Маричић, мр Бошко Јосимовић; Институт за архитектуру и урбанизам Србије, Булевар краља Александра 73/II, 11000 Београд, 011/3370 185, tamara@iaus.org.yu; bosko@iaus.org.yu

¹ Мисли се на Директиву Савета Европе о процени ефеката јавних и приватних пројеката на животну средину (Council Directive of 27 June 1985 on the assessment of the effects of certain public and private projects on the environment), амандман Директива 97/11/ЕС

разматра алтернативе, садржи писани извештај о вредновању на основу кога се у јавној процедури доносе одлуке (Therivel et al, 1992). Новије дефиниције описују СПУ на мање стриктан начин, као "систематски процес за вредновање последица на животну средину предложене политике, плана или програма како би се осигурало да су оне у потпуности укључене и на одговарајући начин обрађене у најранијем могућем ступњу доношења одлука, равноправно са економским и социјалним разматрањима" (Sadler, Verheem, 1996).

На основу разматрања интернационалних искустава и сопствене праксе у области СПУ, Светска банка сматра да СПУ представља "партиципативни приступ за повећање утицаја социјалних и питања животне средине на процесе развојног планирања, одлучивања и имплементације на стратешком нивоу" (Dalal-Clayton, Sadler, 2005; према: Mercier, 2004).

Иако се национална законодавства у области планирања и екологије заснивају на начелима одрживог развоја и заштите природе, у Србији се "ова правила нису увек доследно спроводила, због навике носилаца ових послова да се проблеми заштите животне средине у плановима схватају прилично формалистички" (Стојановић, Спасић, 2006), а слична ситуација је била карактеристична и за друге земље у Југоисточној Европи.

Тек је неопходност усклађивања националних законодавстава са легислативом Европске Уније (као један од услова уласка у ЕУ) нагнала државе Југоисточне Европе да ревидирају своје законодавство у области животне средине.

МЕЂУНАРОДНИ СИСТЕМ СПУ

Два су основна правна документа која дају смернице за примену СПУ у земљама ЕУ, и то: Европска директива о процени утицаја одређених планова и програма на животну средину (Европска директива о СПУ) и Протокол о стратешкој процени утицаја на животну средину (СПУ протокол). Оба су установљена са основним циљем постизања високог нивоа заштите животне средине и унапређења одрживог развоја у свим земљама чланицама ЕУ, уз укључивање свих фактора битних за животну средину у процес припреме и усвајања планова и програма.

Европска директива о СПУ (European Strategic Environmental Assessment Directive 2001/42/ EC) усвојена 27.06.2001, односи се на планове и програме (ЕС, 2001):

- које припрема и/или усваја орган на националном, регионалном или локалном нивоу;
- који се доносе на основу прописа;
- из области: пољопривреде, шумарства, рибарства, енергије, индустрије, саобраћаја, управљања одлагањем отпада, управљања водама, телекомуникација, туризма, урбанизма или коришћења земљишта, којима се успоставља оквир за давање дозвола за пројекте будућег развоја (Анекс I и II уз Директиву 85/337/ЕЕС)¹,

- за које је, с обзиром на могућност утицаја у средини у којој се реализују, одређено да подлежу процени;

- планови и програми којима је предвиђено коришћење мањих површина на локалном нивоу, и мање модификације планова и програма подлежу процени утицаја на животну средину само ако се установи да могу изазвати значајне последице по животну средину.

Не односи се на: политике, финансијске или буџетске планове и програме, планове и програме који служе националној одбрани или отклањању природних катастрофа у цивилном сектору.

СПУ протокол (Protocol on Strategic Environmental Assessment), правно обавезујући, усвојен је 2003. године на Министарској конференцији "Животна средина за Европу" у Кијеву, и развијен као додаток Конвенцији о процени утицаја на животну средину у прекограничном контексту (ESPOO конвенција). Захтева од свих земаља које су га ратификовале да вреднују нацрте планова и програма са аспекта последица на животну средину (UN ECE, 2003). За разлику од Директиве о СПУ, Протокол више инсистира на потреби јасног и транспарентног укључивања јавности која се активира већ у процесу одлучивања о обухвату СПУ.

Истовремено, све већи број међународних финансијских институција, попут Европске комисије, светске банке, UNDP, UNEP, USAID, уводи инструменте и захтеве типа СПУ, ради повећања броја развојних иницијатива које су у складу са животном средином (Chaker et al., 2006; детаљније у: Dalal-Clayton, Sadler, 2005).

Савремене контраверзе о природи и обухвату СПУ подељене су између две школе, од којих се припадници прве залажу да се тај процес превасходно фокусира на питања заштите животне средине, док други сматрају да СПУ мора да има карактер одрживости, односно да паралелно са заштитом животне средине обрађује економске и социјалне аспекте.

У зависности од одредења за заштиту (“конзервацију”) животне средине или одрживи развој, варира и начин примене система СПУ у различитим земљама. “Инклузивне” интерпретације изричито обухватају интеграцију и баланс животне средине, социјалне и економске димензије. Поред тога, системи СПУ су се прилагодили политичким, културним и социјалним приликама у свакој држави, као и правном, институционалном и планском контексту.

КОМПАРАТИВНИ ПРИКАЗ ПРИМЕЊЕНИХ МОДЕЛА²

Европска директива о СПУ и СПУ Протокол дају основне смернице за спровођење СПУ у земљама чланицама ЕУ (а самим тим и потенцијалним чланицама). Земље ЕУ су од доношења Директиве 2001. године имале трогодишњи период прилагођавања, то јест усклађивања сопственог законодавства са европским (иако им је допуштено да самостално развију детаљну процедуру) и обавезу да до 21. јула 2004. године започну са применом Директиве. Земље које претендују на чланство у ЕУ, такође, морају да ускладе своје законодавство са европским стандардима.

Окосницу овог рада представља компаративна анализа примене система СПУ у земљама Југоисточне Европе, и то вредновањем законског, институционалног и процедуралног оквира. Због постојећег политичког уређења, државне заједнице Босна и Херцеговина, и Србија и Црна Гора немају законодавство и институције које се баве питањима заштите животне средине на државном нивоу, већ сваки ентитет (у БиХ) односно свака

република (у СЦГ) има своју легислативу. У свим обрађеним државама систем СПУ је развијен у складу са Европском директивом. Пошто, како је већ наведено, Европска директива и СПУ протокол дају само оквирне захтеве за примену СПУ на националном нивоу, систем СПУ се доста разликује од земље до земље (по питању законског оквира, обухвата, методологије, институција, и др.).

Циљ ове компаративне процене је истраживање различитих начина за укључивање СПУ у процес планирања и доношења одлука, повећање утицаја јавности на процес доношења одлука, као и успостављање транспарентних и делотворних процедура.

Изложене информације су прикупљене на основу чланака, извештаја, публикација, националних законодавстава, као и захваљујући личним контактима са професионалцима који се баве СПУ. Државе су представљене по азбучном реду, без икаквих приоритета или хијерархије.

² Модели СПУ система се могу условно поделити на: (1) **базирана на ПУ** – СПУ се спроводи у оквиру легислативе о ПУ или одвојених прописа; (2) **двојни приступ** – СПУ се спроводи на различитим нивоима; (3) **интегрисана** – део планирања и доношења одлука; (4) **концентрисана на доношење одлука** – СПУ прилагођена планирању и доношењу одлука.; Више о приступима и моделима примене СПУ у нпр.: Dalal-Clayton, Sadler (2005); Sadler (2001)

ЗАКОНОДАВНИ ОКВИР

На основу Табеле 1. можемо издвојити поделу на земље које имају законодавство о СПУ и оне које га припремају. Хрватска је, заправо, једина земља у региону која по овом питању још увек није ускладила своју легислативу са европским захтевима. Процена утицаја на животну средину се тренутно само делимично користи у просторном планирању, јер прелиминарна студија за пројекте није прописана као део документације просторног плана, већ се израђује само по захтеву за допуну плана (Ramboll Natura AB, REC, SIDA, 2005). Нема детаљних прописа и процене се углавном израђују доста површно. У плану је усвајање Закона о заштити околиша (2006) и прописа о СПУ (2007), којима ће се ова област боље регулисати.

У зависности од врсте закона који обрађује систем СПУ, државе се могу поделити на оне које имају законодавство о СПУ као самосталан правни акт:

1. Закон о СПУ – Црна Гора, Србија; и
2. подзаконски акт о СПУ – Бугарска, Румунија; и оне које СПУ разрађују у оквиру већег или мањег броја чланова Закона о заштити животне средине или Закона/подзаконских аката о ПУ:
 1. Закон о заштити животне средине – Албанија, Босна и Херцеговина, Косово, Македонија; и
 2. Закон/подзаконски акт о ПУ – Албанија, Косово.

Проучавањем Табеле 1. могу се приметити два преовлађујућа приступа, када је о законодавству реч:

1. СПУ је представљена као релативно одвојен процес, као типична проширена ПУ (у Албанији су, према Закону о ПУ, процедуре, рокови и обавезе учесника у свим фазама СПУ исти као код пројеката за које је потребно израдити потпуну ПУ. Слично је на Косову);
2. СПУ је укључена у процес регионалног/просторног планирања.

Такође је интересантно размотрити временску дистанцу између ступања на снагу и примене поменуте легислативе. У већини случајева ови закони (подзаконска акта) почињу да се примењују одмах по ступању на снагу. Изузетак представљају Федерација БиХ са одлагањем од 90 дана, Македонија и Црна Гора са одлагањем примене од две године (!). Разлог одлагања представља потреба за припремом и едуковањем кадрова, као и за доношењем додатне законске регулативе предвиђене овим законима. Но, разлози су делимично политички, јер двогодишње одлагање представља за привредне гиганте, који су уједно и највећи загађивачи, велику финансијску уштеду.

ОБУХВАТ ПРИМЕНЕ

У Табели 1. може се видети да се СПУ примењује на велики број различитих стратешких одлука, најчешће на планове и програме, затим политике, документе просторног уређења, прописе, основе. Примена СПУ на политике, као навиши ниво одлучивања, законом је предвиђена само у неким земљама: Албанији, на Косову, Србији

(односи се само на основе), Македонији (стратегије), Републици Српској (прописи и одлуке) и Федерацији БиХ (једино економски прописи).

СПУ се углавном примењује за велики број сектора (слично онима дефинисаним у Директиви о СПУ), док у Федерацији БиХ и Републици Српској њен обухват још увек није прописан.

ИНСТИТУЦИЈЕ

Како је приказано у Табели 2., све државе имају орган надлежан за питања заштите животне средине на националном и нижим нивоима, који је у неким земљама (Албанија, Македонија, Румунија, Косово) надлежан за иницирање израде документа СПУ. У осталим случајевима, СПУ иницира предлагач израде прописа или документа просторног уређења. Извештај о СПУ се, углавном, поверава на израду лиценцираним физичким или правним лицима, понегде и органима за прос-

торно планирање (Федерација БиХ, Македонија, Румунија, Србија, Црна Гора, Хрватска).

Процедура у свим земљама предвиђа оцену извештаја о СПУ, коју по правилу врши орган надлежан за заштиту животне средине, уз ангажовање или консултацију са експертима. У поједини земљама (Албанија и Македонија) законом је забрањено да стручњаци који су били ангажовани у припреми извештаја, учествују у његовој оцени, док у осталима то није прецизирано.

ФАЗЕ У ПРОЦЕСУ СПУ

У Табели 3. изложене су основне фазе у процесу СПУ (укључујући најважније институције и органе), а варијације у њиховом садржају и обиму у зависности од земље у којој се спроводе, биће детаљније описане у наставку текста.

Одлучивање о изradi СПУ документа је најчешће дефинисано законом, сем у случају Албаније и Косова, где процедура није прописана, и у оба ентитета БиХ, где нису прецизирани ни орган који доноси одлуку, нити сама процедура. Одлуку о изradi углавном доносе органи надлежни за питања заштите животне средине.

Одређивање обима и садржаја СПУ извештаја је, такође, у већини случајева прописано законом (детаљно у Црној Гори, Србији, укратко у Федерацији БиХ, Републици Српској). У Румунији и Македонији се део заинтересованих страна укључује већ у овој фази, пошто обим одређује обрађивач извештаја уз консултације са експертима и органима здравства, заштите животне средине и свим осталим на које план може имати утицај. Уколико садржај није прописан законом, прописује га Влада на предлог Министарства заштите животне средине и просторног планирања (Македонија), или га коментарише (Косово).

Разматрају се **утицаји** планова и програма пре свега на животну средину, али и људско здравље (Босна и Херцеговина, Бугарска, Македонија, Црна Гора и Србија), компоненте животне средине (Република Српска, Црна Гора и Србија) и велики број других фактора попут биодиверзитета, становништва, флоре и фауне, створених вредности и др. (Црна Гора и Србија).

Учешће јавности је предвиђено у националној легислативи свих обрађених земаља, мада је одређено на различит начин. У Федерацији Босна и Херцеговина и на Косову процедура учешћа јавности није предвиђена. Јавност се, углавном, укључује тек у завршној фази, када је извештај већ припремљен. Једино је у Албанији и Румунији предвиђено укључивање од самог почетка, још у процесу доношења одлуке о изradi. Примењују се уобичајене методе јавног увида, дебате и подношења мишљења у писменој форми. У Македонији, Румунији, Црној Гори и Србији обавезна је изrada извештаја о коментарима или учешћу јавности, који се разматра у крајњој оцени СПУ извештаја.

Треба нагласити да разматрање **алтернатива**, као један од најзначајних аспеката СПУ, представља обавезан део извештаја према законодавству свих разматраних земаља (у Македонији и Албанији ће бити одређено додатним законским прописима).

Само у неким земљама је прецизирано да је потребно навести начин одлучивања тј. процене и описати разлоге за избор одређене варијанте.

У свим земљама (осим у оба ентитета Босне и Херцеговине у којима то законом није прецизирано) извештај СПУ се подноси на **оцену** Комисији или надлежним органима за заштиту животне средине, који издају финални извештај са предлогом о прихватању или одбијању СПУ. Оцена извештаја, углавном, није обавезујућа приликом усвајања плана или програма, осим у Румунији, Србији и Хрватској, где без сагласности органа надлежног за послове заштите животне средине план не може бити усвојен.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА о будућности примене СПУ

Пошто је у земљама Југоисточне Европе примена СПУ још увек у зачетку (у многим земљама попут Македоније, оба ентитета Босне и Херцеговине још увек није усвојен нити један СПУ извештај), прерано је доносити валидне закључке о проблемима и недостацима у процедури и примени СПУ.

Многи још увек разумеју (и израђују) СПУ као проширену ПУ. Међутим, због недовољног искуства и обучености надлежних органа (нарочито у мањим градовима), непотпуни и неадекватни СПУ извештаји бивају понекад усвојени.

У већини земаља постоји потреба за развојем смерница, критеријума и метода за правилну изradу и спровођење СПУ, уз квалитетну обуку кадрова (не само путем полудневних курсева) и доношење додатних подзаконских аката тамо где су они предвиђени основним законом (Албанија, Федерација Босне и Херцеговине, Република Српска, ...). Тек ће дужа пракса у примени и спровођењу СПУ указати на основне проблеме, препреке и недостатке. Примери земаља у којима се СПУ дуже времена спроводи ће сигурно делимично моћи да пруже смернице оптималнијег развоја и решавања насталих проблема, али ће прилагођавање специфичностима сваке земље представљати одлучујући фактор сврсисходности примене.

При томе треба имати у виду значај СПУ за разматрање кумулативних и синергијских ефеката, алтернатива, ефикасније и транспарентније одлучивање, уз укључивање јавности у процес одлучивања. Стога тренутно највећи изазов представља интеграција процеса СПУ у доношење одлука, и активније укључивање јавности и осталих заинтересованих у раније стадијуме процеса СПУ.

Таб. 1:

**Компаративна матрица примене СПУ
у земљама Југоисточне Европе**

Земља	Законска основа	Примена	Примењује се на	Обухвата секторе
АЛБАНИЈА	Закон о заштити животне средине (бр. 8934, 05.09.2002.), поглавље IV, чл. 27-30,32	одмах по ступању на снагу	политике, планови и програми	енергија, транспорт, пољопривреда, туризам, индустрија, услуге, просторна регулација, општи социјални и економски развој; осим пројеката везаних за националну одбрану и сигурност 1) стратегије и акциони планови за енергију, рударство, транспорт, пољопривреду, шуме, управљање природним и минералним ресурсима, заштићена поручја и управљање отпадом националне и регионалне просторне планове за урбана и рурална, индустријска, приобална, туристичка заштићена, оштећена или подручја осетљива на загађење
	Закон о ПУ (бр. 8990, 23.01.2003)			
БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА				
Федерација БиХ	Закон о заштити околиша (Службене новине 33/03, 19.07.2003)	90 дана након ступања на снагу	документи просторног уређења, економски прописи који могу имати утицај на животну средину	није дефинисано
	Закон о просторном уређењу (СН 52/02)	одмах по ступању на снагу		
Република Српска	Закон о заштити животне средине (СГ РС 53/02)	одмах по ступању на снагу	прописе спроводи влада ентитета	није дефинисано
БУГАРСКА	Закон о заштити животне средине (СГ 91/2002, 77/2005); Пропис о условима, роковима и методама за спровођење процене утицаја на планове и програме (СГ 57/2004); Практична примена ПУ планова у Бугарској (МАТО/БГ/9/1)	одмах по ступању на снагу	планови и програми	пољопривреда, шумарство, рибарство, транспорт, енергија, управљање отпадом, управљање водним ресурсима и индустрија, укључујући екстракцију подземних извора, телекомуникације, туризам, просторно планирање и коришћење земљишта. (Анекс 1 и 2); осим планова и програма везаних за националну одбрану и сигурност, буџет и финансије
МАКЕДОНИЈА	Закон о животној средини (53/2005)	већи део од 1. јануара 2006.	стратегије, планови и програми, које предлаже орган државне управе а усваја Влада	пољопривреда, шумарство, рибарство, енергетика, индустрија, рударство, саобраћај, регионални развој, телекомуникације, управљање отпадом, управљање водама, туризам, просторно и урбанистичко и др.
РУМУНИЈА	Закон о заштити природе (137/1995) допуњен хитном одлуком Владе (91/2002), Владина одлука 1076/2004 о дефинисању процедуре за спровођење процене утицаја планова и програма на животну средину	одмах	планови и програми које припрема и/или усваја орган на локалном, регионалном или државном нивоу,	пољопривреда, шумарство, рибарство и аквакултура, енергетику, индустрију укључујући екстракцију минералних сировина, саобраћај, управљање отпадом, управљање водама, телекомуникације, туризам, урбано и рурално планирање и коришћење земљишта, регионални развој; планове који могу да утичу на специјална заштићена подручја; који дају оквир за будући развој пројеката
СРБИЈА И ЦРНА ГОРА				
Србија	Закон о стратешкој процени утицаја на животну средину (Сл. РС 135/04, 21.12.2004)	одмах по ступању на снагу	планови, програми и основе	просторно и урбанистичко планирање или коришћења земљишта, пољопривреда, шумарство, рибарство, ловство, енергетика, индустрија, саобраћај, управљање отпадом, управљање водама, туризам, очување природних станишта и дивље флоре и фауне - не врши се за планове и програме намењене одбрани земље, улажавању и отклањању последица елементарних непогода и сл.
Црна Гора	Закон о стратешкој процени утицаја на животну средину (СГ РЦГ 22.12.2005)	01.01.2008	планови и програми	пољопривреда, шумарство, рибарство, ловство, енергетика, индустрија, рударство, саобраћај, туризам, регионални развој, телекомуникације, управљање отпадом, водама, морским добром, урбанистичко или просторно планирање или коришћење земљишта, који дају оквир за будући развој пројеката који подлежу изради ПУ, -не врши се за планове и програме намењене одбрани земље и сл.
Косово	Закон о заштити животне средине (2003/1, уз УНМИК пропис 2001/9) Административна директива о ПУ (9/2004, 10.09.2004)	одмах по ступању на снагу	планови, програми и политике	просторни планови (регионални и општински), планови за управљање природним ресурсима, планови и програми развоја и др. документи просторног планирања и прилагођавања који утичу на животну средину
ХРВАТСКА	Закон о заштити околиша (Народне новине 82/94,28/99). У припреми правилник о СПУ (2007) и Закон о зашт. околиша	одмах по ступању на снагу	као део просторних планова	биће дефинисано правилником

Таб. 2:

**Преглед институционалних оквира СПУ
у земљама Југоисточне Европе**

Земља	Орган надлежан за заштиту животне средине	орган надлежан за иницирање СПУ	орган надлежан за израду извештаја о СПУ	орган надлежан за оцену извештаја о СПУ
АЛБАНИЈА	Министарство за животну средину (Дирекција за процену утицаја на животну средину, Инспекторат за животну средину), Регионална агенција за животну средину	Министарство за животну средину, Регионална агенција за животну средину	лиценцирано физичко или правно лице, које бира и финансира предузимач/носилац пројекта	Регионална агенција за животну средину (РАЖС), даје мишљење Министарству за животну средину. Министарство формира комисију. Помоћ комисији могу пружити лиценцирани експерти, домаћи или страни, који не смеју бити ангажовани у припреми извештаја о СПУ.
БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА				
Федерација БиХ	Федерално министарство просторног уређења и околиша, постоји по једно министарство за околиш у сваком од 10 кантона, Координациони комитет за околиш БиХ	предлагач/носилац израде документа просторног уређења прописа или плана	физичко или правно лице са листе ауторизованих професионалаца, орган за просторно планирање	Надлежни министри достављају Савјетодавном вијећу планове из области околиша ради заузимања ставова и давања мишљења. СПУ усваја Влада ФБиХ
Република Српска	Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију	предлагач прописа	правно лице које има лиценцу надлежног министарства	Савјетодавном вијећу за питања заштите животне средине се доставља СПУ заједно са нацртом прописа односно одлуке, и оно о оба документа доноси мишљење
БУГАРСКА	Министарство животне средине и вода; Регионални инспекторати за животну средину и воде (15)	предлагач	независни регистровани експерти	Министар животне средине и вода или директори Регионалних инспектората за животну средину и воде
МАКЕДОНИЈА	Министарство животне средине и просторног планирања (Одељење за мониторинг и процену утицаја на животну средину)	орган државне управе надлежан за послове из области животне средине	орган који припрема плански документ, уз ангажовање минимум 1 стручњака са Листе експерата за СПУ. СПУ коју усваја општина треба да спроведе Градоначелник општине	нацрт планског документа се уз СПУ доставља на оцену Министарству животне средине и просторног планирања, може овластити експерте са Листе, који нису учествовали у припреми СПУ
РУМУНИЈА	Министарство воде и заштите животне средине (за СПУ на националном и регионалном нивоу), регионалне агенције за заштиту животне средине (за СПУ на регионалном и нижим нивоима)	компетентан орган надлежан за заштиту животне средине	сертификована приватна или правна лица. Израђивач плана/програма може ангажовати експерте	нацрт планског документа се уз СПУ доставља на оцену органу надлежном за заштиту животне средине и здравља, и др. органима на које утиче имплементација плана/програма. Они дају писмено мишљење, које се шаље органу надлежном за заштиту животне средине на финалну процену.
СРБИЈА И ЦРНА ГОРА				
Црна Гора	Министарство заштите животне средине и просторног уређења	орган надлежан за припрему плана или програма (државне управе за планове који се усвајају на републичком нивоу, локалне управе – на локалном нивоу), по претходно прибављеном мишљењу органа надлежног за послове заштите животне средине, здравља и других заинтересованих органа и организација	орган надлежан за припрему плана или програма, правно лице или предузетник уписан у одговарајући регистар, мултидисциплинарни тим квалификованих стручних лица	Орган надлежан за заштиту животне средине, може прибавити мишљење других овлашћених организација или стручних лица за поједине области или може образовати комисију за оцену извештаја о СПУ.
Србија	Министарство науке и заштите животне средине (Управа за заштиту животне средине)	орган надлежан за припрему плана и програма, по претходно прибављеном мишљењу органа надлежног за послове заштите животне средине, здравља и других заинтересованих органа и организација	Правно или физичко лице уписано у одговарајући регистар, мултидисциплинарни тим квалификованих стручних лица	Орган надлежан за припрему плана доставља извештај СПУ са извештајем о учешћу заинтересованих, органу надлежном за послове заштите животне средине
Косово	Министарство животне средине и просторног планирања	Министарство животну средину и просторно планирање	сертификовани експерти	Министарство животну средину и просторно планирање уз помоћ релевантних органа
ХРВАТСКА	Министарство заштите околиша, просторног уређења и градитељства, Национално веће за заштиту животне средине	орган надлежан за припрему плана	Градски/жупанијски завод за просторно уређење, регистроване правне особе	Министарство заштите околиша

Таб. 3:

**Фазе у процесу СПУ у земљама
Југоисточне Европе**

Земља	Одлучивање о изради СПУ	Обим и садржај	Утицаји који се разматрају	Учесће јавности (етапе и методи)	Алтернативе	Подшошење извештаја	Оцена извештаја о СПУ
АЛБАНИЈА	Министарство за животну средину и Регионалне агенције за животну средину уколико се план или програм реализишу на њиховој територији (Анекс 1)	закон даје упутство о садржају (који је исти као код детаљне ПУ), али не и обиму	утицаји на животну средину	заинтересована јавност и еколошке НВО учествују у свим фазама процеса, чак и у доношењу одлуке, али нема посебног члана о учешћу јавности у стратешкој и сталној.	у Закону о животној средини алтернативе се помињу као део процеса ПУ, док се код СПУ не помињу.	да, СПУ документ. Комисија за оцену издаје финални извештај са предлогом о прихватању или одбијању СПУ	да, Министарство издаје необавезујућу декларацију о животној средини којом се прихвата или одбија СПУ извештај.
БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА Федерација БиХ	није прецизирано	обим је дефинисан укратко, садржај није	на животну средину и људско здравље	право на учешће имају сви заинтересовани, али није прецизирана процедура	планирана и нупта верзија	није прецизирано	СПУ се са мишљењем Саветодавног вијећа доставља органу који треба да усвоји документ просторног уређења или пропис.
Република Српска	није прецизирано	обим је дефинисан укратко, садржај није	на жс и њене компоненте, квалитет жс и људско здравље	јавност има право учествовања у одлучивању, путем јавних расправа и доношења мишљења у писаној форми	планирана и нупта верзија.	није прецизирано	предлогач доставља СПУ уз нацрт прописа или одлуке њеном доносиоцу, заједно са мишљењем Саветодавног вијећа за ЖС
БУГАРСКА	Министар ЖС и вода или директори Регионалних инспектората за ЖС и воде. За генералне просторне планове СПУ је обавезана, а за детаљне се одлучује да ли треба. Ако је СПУ потребна, надлежни орган издаје одлуку о садржају.	садржај постоји, предвиђа се разрада обухвата додатним прописом Савета Министара	на животну средину и људско здравље	консултације са равношћу у фази израде извештаја, предвиђа се разрада обухвата додатним прописом Савета Министара	да, обавезна анализа варијанти	да, СПУ извештај се подноси Врховном већу експерата животне средине у оквиру Министарства или Регионалних инспектората	Министар животне средине и вода или директори Регионалних инспектората за животну средину и воде.
МАКЕДОНИЈА	За документе које усваја тело државне администрације - одобрење Владе која издаје критеријуме; за док. на општинском нивоу – орган државне управе за питања ЖС	Обим одређује израђивач извештаја у консултације са надлежним орг.	на животну средину и људско здравље	Консултације тек по завршетку СПУ, процедуру учешћа прописује Министар животне средине и просторног планирања. Предвиђен је јавни увид.	није прецизирано	да СПУ извештај се подноси Министарству животне средине и просторног планирања	Министарство животне средине и просторног планирања предаје оцену органу надлежном за усвајање планског документа.
РУМУНИЈА	комплетан орган надлежан за заштиту животне средине (Министарство или Регионална агенција)	обим садржај (акенс 2 Владине одлуке 1076/04)	на животну средину	Спроводи се од почетка, већ у фази одлучивања о изради СПУ извештаја нацрт плана/програма се доставља јавности на увид.	анализа алтернатива обавезна (+ разлики за селекцију)	да, СПУ документ се подноси компетентном органу.	ако је извештај некомплетан или није у складу са законом врата се на ревизију. Оцену врши компетентни орган-даје одобрење
СРБИЈА И ЦРНА ГОРА							
Србија	За све наведене планове уколико се процени да за СПУ нема потребе. Ако је предвиђено коришћење мањих површина на локалном нивоу доноси се одлука о СПУ ако постоји могућност значајних утицаја на ЖС	садржај је детаљно описан	на чиниоце ЖС, насеља, становништво култ-ист. баштину, створене вредности	Пре захтева за добијање сагласности на СПУ извештај одржава се јавни увид и на основу њега извештај који се прослеђује органу надлежном за послове заштите животне средине	саставни део извештаја (начин одлучивања, опис разлога за избор)	Орган надлежан за припрему плана доставља органу надлежном за послове ЖС извештај о СПУ	Орган надлежан за послове заштите животне средине врши оцену извештаја и на основу ње даје сагласност на извештај СПУ или одбија захтев, без које план не може бити усвојен
Црна Гора	за планове којима је предвиђено коришћење мањих површина на локалном нивоу и за све остале планове одлуку доноси орган надлежан за припрему плана (након прибављеног мишљења органа за заштиту ЖС)	обим је дефинисан укратко, садржај детаљно	на животну средину, факторе: биолошка разноврсност становништво и др.	јавни увид и јавна расправа о СПУ извештају (не прецизира се у којој фази), на основу тога извештај о учешћу са образложењем о (не)прихватању извештаја о СПУ.	саставни део извештаја (разлики за избор и опис начина процене)	Орган надлежан за припрему плана или програма доставља органу надлежном за заштиту животне средине на сагласност извештај о СПУ.	Орган надлежан за послове заштите животне средине врши оцену извештаја (Критеријуми) и на основу тога даје или одбија захтев за давање сагласности на СПУ извештај
Косово	Министарство животне средине и просторног планирања (МЖС)	МЖС коментарише садржај	на животну средину	јавни увид и јавна дебата	да, садашње стање и предложено решење	да, СПУ извештај	пре усвајања све планове проценује агенција за ЖС
Хрватска	биће дефинисано новим прописом	биће дефинисано новим прописом	на ЖС, ресурсе, култ. баштину	јавни увид и спровођење државне управе и локална самоуправа, начин дефинише влада	биће дефинисано новим прописом	извештај као део предлога плана, биће деф. новим прописом	Државна управа за заштиту околиша даје сагласност на план у вези с мерама заштите околиша пре њиховог доношења.

ЗАХВАЛНИЦА

Подстрек за настанак овог текста представљао је међународни тренинг о процени утицаја и стратешкој процени утицаја на животну средину за стручњаке из Југоисточне Европе, одржан у Шведској 24.окт.-25.нов.2005.год., у организацији Ramboll Natura AB и Регионалног центра за Централну и Источну Европу, а који је финансирала SIDA (Swedish International Development Agency). Осим сјајних предавача и посета релевантним институцијама и локацијама, тренинг је представљао и прилику за стварање контаката са стручњацима из земаља Југоисточне Европе.

ЛИТЕРАТУРА

Dalal-Clayton B., Sadler B. (2005), Strategic Environmental Assessment. A Sourcebook and Reference Guide to International Experience, Earthscan, London

EC, European Commission (2001), Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment (Official Journal L197 of 21 July 2001), http://europa.eu.int/comm/environment/eia/full-legal-text/0142_en.pdf, последњи приступ 21.01.2006.

Morris P., Therivel R. (2001), Methods of Environmental Impact Assessment, Spon Press, London

Ramboll Natura AB, REC, SIDA (2005.), Overview of the Systems for Environmental Impact Assessment (EIA) and Strategic Environmental Assessment (SEA) in South Eastern Europe, EIA Advanced International Training Programme for South Eastern Europe, neobjavljen materijal

Sadler B, Verheem R. (1996.), Strategic environmental assessment: key issues emerging from recent practice, Hague 7, Ministry of Housing, Spatial Planning and the Environment;

Sadler B. (2001), A Framework Approach to SEA: Aims, Principles and Elements of Good Practice, International Workshop on Public Participation and Health Aspects in SEA, REC, Szentendre, str. 11-24.;

Стојановић Б., Спасић Н., (2006.), Критички осврт на примену закона о стратешкој процени утицаја на животну средину у просторном и урбанистичком планирању, часопис Изградња, у штампи.

Therivel R., Thompson S., Wilson E., Heaney D., Pritchard D., (1992.), Strategic Environmental Assessment, Earthscan Publications, London, str. 19-20.

UN ECE (2003.), Protocol on strategic environmental assessment to the convention on environmental impact assessment in a transboundary context, <http://www.unece.org/env/eia/documents/protocolenglish.pdf>, последњи приступ 21.01.2006.

Fischer T., (2002.), Strategic Environmental Assessment in Transport and Land Use Planning, Earthscan Publications, London, стр. 4-5.

Chaker A., El-Fadl K., Chamas L., Hatjjan B., (2006.), A review of strategic environmental assessment in 12 selected countries, Environmental Impact Assessment Review, Vol. 26, issue 1, стр.15-56.

ИЗВОРИ ИНФОРМАЦИЈА ЗА ТАБЕЛЕ 1, 2 И 3.

Албанија – Law on Environmental Protection (No. 8394 dt. 05.09.2002), EIA Law (No. 8990 dt. 23.01.2003),

Федерација БиХ - Закон о заштити околиша („Сл. новине ФБиХ”, бр. 33/03), Закон о уређењу простора („Сл. новине ФБиХ”, бр. 52/02)

Република Српска - Закон о заштити животне средине (Службени гласник Републике Српске, бр. 53/02)

Бугарска – Environmental protection Act (SG 91/2002, 77/2005), Regulation on conditions, terms and methods for carrying out Environmental Assessment on plans and programs (SG 57/2004), Guidance on EIA for investment proposals, Manual for environmental assessment of plans and programs

Македонија – Закон за животна средина (Службени весник на РМ бр. 53/2005)

Румунија – Law on environment protection (No. 137/1995), Emergency Government Ordinance (No. 91/2002), Governmental decision No. 1076/2004

Црна Гора – Закон о стратешкој процени утицаја на животну средину (22.12.2005)

Србија - Закон о стратешкој процени утицаја на животну средину (СЛ РС 135/04)

Косово – Закон о заштити животне средине (2003/1 уз УНМИК пропис 2001/9), Административна директива о процени утицаја на животну средину (9/2004)

Хрватска – Закон о заштити околиша (Народне новине 82/94, 128/99).